

ВИХОВНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ТАНЦЮВАЛЬНОГО КОЛЕКТИВУ: ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД К. ВАСИЛЕНКА

EDUCATIONAL ASPECTS OF THE ACTIVITY OF THE DANCE COLLECTIVE: PRACTICAL EXPERIENCE OF K. VASYLENKO

У статті узагальнено й ґрунтовно розкрито виховні аспекти діяльності танцювального колективу у творчій спадщині К. Василенка. Доведено, що колектив здатний функціонувати і виконувати своє педагогічне призначення при реалізації двох умов: 1) удосконалення технічної майстерності, 2) забезпечення всебічного виховання учасників. Проаналізовано такі умови успішного засвоєння навчального матеріалу в самодіяльному танцювальному колективі як дисципліна, порядок, раціональна побудова занять, розподіл часу, добір відповідних форм організації та ефективних методів і прийомів викладання, дотримання основних дидактичних принципів навчання. Виявлено, що в мистецько-педагогічній спадщині К. Василенка процес навчання народним танцям будувався відповідно до загальнодидактичних принципів і методів навчання, проте специфічні особливості народного танцю як масової форми хореографії визначають певні корективи до методики. Розкрито провідні дидактичні принципи, на яких будувалась діяльність танцювальних колективів К. Василенка (принцип культуровідповідності, природовідповідності, доступності, послідовності, систематичності, індивідуального підходу). Показано, що у своїй практичній діяльності педагог і митець активно використовував досягнення передових педагогічних систем педагогіки та хореографії (К. Ушинського, А. Макаренка, В. Сухомлинського та хореографів А. Ваганової, В. Верховинця, Р. Захарова, П. Вірського, І. Мойсеєва). Показано, що характерною особливістю розвитку мистецько-педагогічних ідей К. Василенка було всебічне використання надбань національної хореографічної спадщини українського народу, його традицій і культури. Доведено практичну значущість досвіду К. Василенка в сучасних умовах, що зумовлено вимогами сьогодення і потребами самодіяльності в якійсій організації навчально-виховної роботи в хореографічних колективах.

Ключові слова: педагог, К. Василенко, танцювальний колектив, виховна робота,

народний танець, учасник колективу, ансамблі «Дніпро» і «Дарничанка».

The article summarizes and thoroughly reveals the educational aspects of the dance group in the creative heritage of K. Vasylenko. It is proved that the team is able to function and fulfill its pedagogical purpose in the implementation of two conditions: 1) improving technical skills, 2) ensuring a comprehensive education of participants. Such conditions of successful mastering of educational material in amateur dancing collective as discipline, order, rational construction of occupations, distribution of time, selection of the corresponding forms of the organization and effective methods and receptions of teaching, observance of the basic didactic principles of training are analyzed. It was found that in the artistic and pedagogical heritage of K. Vasylenko the process of teaching folk dances was built in accordance with general didactic principles and methods of teaching, but specific features of folk dance as a mass form of choreography determine certain adjustments to the methodology. The leading didactic principles on which the activity of K. Vasylenko's dance groups was based (the principle of cultural conformity, nature conformity, accessibility, consistency, systematicity, individual approach) are revealed. It is shown that in his practical activity the teacher and artist actively used the achievements of advanced pedagogical systems of pedagogy and choreography (K. Ushinsky, A. Makarenko, V. Sukhomlinsky and choreographers A. Vaganova, V. Verkhovynets, R. Zakharov, P. Virsky, I. Moiseev). It is shown that a characteristic feature of the development of artistic and pedagogical ideas of K. Vasylenko was the comprehensive use of the national choreographic heritage of the Ukrainian people, its traditions and culture. The practical significance of K. Vasylenko's experience in modern conditions is proved, which is due to the requirements of today and the needs of amateurism in the quality organization of educational work in choreographic groups.

Key words: teacher, K. Vasylenko, dance group, educational work, folk dance, member of the group, ensembles «Dnipro» and «Darnychanka».

УДК 793.3.071.2:[379.828:793.31
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/58.1.4>

Жиров О.А.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри хореографії
Полтавського національного
педагогічного університету імені
В.Г. Короленка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У світлі реформаційних та інтеграційних процесів, що відбуваються в усіх сферах життєдіяльності українського суспільства в останнє десятиліття (у тому числі й культурно-мистецькій сфері), питання вивчення виховної діяльності як провідного напрямку змісту творчого педагогічного процесу в самодіяльних танцювальних колективах набувають особливого наукового інтересу. У контексті цього з-поміж різних аспектів хореографічної освіти заслуговує на увагу вивчення спадщини відомих педагогів-митців ХХ-ХХІ ст., які стояли у витоків і заклали фундамент хореографічної

самодіяльності. Безсумнівно, однією з таких глибоких постатей, котра все життя присвятила дослідженню проблематики дидактичних основ роботи в танцювальному колективі, є доктор мистецтвознавства, професор, дослідник хореографічного фольклору, фундатор вищої хореографічної освіти в Україні Кім Юхимович Василенко.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У результаті комплексного аналізу творчої спадщини К. Василенка в історико-педагогічному й мистецтвознавчому аспектах з'ясовано, що опубліковані матеріали про творчість педагога досліджують її переважно з мистецтвознавчих позицій

(І. Антипова, П. Білаш, В. Данилейко, С. Легка, А. Нагачевський, Т. Павлюк, Ю. Станішевський, Ю. Тертичний, Ю. Чурко, М. Шатульський, А. Шевчук, В. Шкоріненко). Цінність для нашого дослідження становлять праці, у яких фрагментарно аналізуються різні напрями педагогічної діяльності митця в самодіяльних танцювальних колективах (В. Беляєв, В. Дунаєвський, В. Коломієць, Ю. Станішевський, Ю. Тертичний, О. Шаповалов).

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукової розробки проблеми дозволяє стверджувати, що наразі комплексних праць, що детально презентують виховні аспекти діяльності танцювального колективу в творчій спадщині К. Василенка, недостатньо, зойй визначило виникнення цієї статті.

Мета статті. На основі систематизації ідей та узагальнення творчої діяльності К. Василенка здійснити актуалізацію його досвіду в сучасних умовах, висвітлити провідні виховні аспекти діяльності самодіяльного хореографічного колективу в спадщині педагога-митця.

Виклад основного матеріалу. Вагомим надбанням для розвитку українського хореографічного мистецтва й мистецької педагогіки стала творча діяльність К. Василенка в колективах художньої самодіяльності «Дніпро» і «Дарничанка» упродовж 1947–1975 рр. Його багаторічна робота дозволила встановити, що танцювальний колектив як складне педагогічне формування здатний виконувати своє соціально-педагогічне призначення, з одного боку, за умови опанування його учасниками художньо-виконавських умінь і навичок, тобто технічної майстерності, а з іншого – за умови формування учасника як особистості, розвитку певних моральних, естетичних, громадянських якостей. Творчість, як доводить К. Василенко, передбачає не тільки високу технічну майстерність, але й відповідний рівень загальної культури, естетичного розвитку. Ми поділяємо цю позицію педагога і вважаємо, що такий підхід спонукав до постійного пошуку тих шляхів ефективної репетиційної, концертної, навчально-творчої й художньо-освітньої роботи, які б у комплексі дозволяли розв'язувати виховні завдання. Органічне поєднання цих напрямів роботи і стало запорукою розробки й обґрунтування К. Василенком власних дидактичних основ роботи з хореографічним колективом.

Оскільки всебічне виховання особистості К. Василенко вважав основним завданням навчально-виховного процесу в танцювальному колективі, педагог значну увагу приділяв саме такому виду діяльності. Він на прикладах ансамблів «Дніпро» і «Дарничанка» довів, що навчально-виховна діяльність не повинна обмежуватись питаннями тренування, адже досягти успіху можна лише за умови гармонійного поєднання

тренувальної й педагогічної роботи, спеціальної й загальновиховної. К. Василенко був переконаний, що виховна робота має проводитись як під час занять, так і в позаурочний час [2, с. 266].

Дослідженням з'ясовано, що особливого значення в роботі танцювального колективу педагог надавав підвищенню загального рівня вихованості учасників. Він розумів: щоб сформувати всебічно й гармонійно розвинену особистість, необхідно здійснювати комплексний вплив, тобто виховувати людину і розумово, і морально, і фізично, й естетично. Правильно побудоване виховання учасників танцювального ансамблю, вважав педагог, багато в чому сприяє успішній творчій роботі колективу, веде до високої хореографічної культури в цілому. Перегляд концертних номерів професійних хореографічних ансамблів, організація дослідницької роботи з метою збирання й вивчення місцевого хореографічного фольклору, слухання лекцій та бесід відомих митців, знайомство з новими досягненнями в галузі танцювального мистецтва, які висвітлюються в газетах і журналах, – усе це, на думку К. Василенка, поглиблює розуміння мистецтва, є важливим засобом формування ідейно-виховних переконань, розвитку естетичних смаків та ідеалів. Таким чином, виховна робота в танцювальному колективі, на думку К. Василенка, передбачає формування в учнів наукового світогляду, виховання патріотизму, гуманізму, почуття колективізму, працездатності, відповідальності, активної життєвої позиції, формування моральних норм поведінки та почуття прекрасного.

Основні труднощі виховної роботи в самодіяльному танцювальному колективі полягали в тому, що він складається, як правило, з людей різного віку, різного рівня культури й вихованості, а тому зосередити їхні інтереси на розв'язанні загальних завдань було досить важко. Так, до складу учасників ансамблю «Дніпро» входили не професійні виконавці, а звичайні працівники металургійного заводу, для яких заняття танцями було лише захопленням і засобом проведення вільного часу. Це помічник машиніста турбіни Олексій Матвеев, бензорізчик новопрокатного цеху Микола Кобець, електромонтер цеху зв'язку Анатолій Шуненко, інженер-конструктор Наталія Корнилович, слюсар Олег Скородилов і т.д. Справжня любов до народного мистецтва дозволила їм успішно поєднувати важку працю на заводі з наполегливою навчально-виховною роботою в танцювальному колективі. Це забезпечувало знайомство з фольклорними елементами танцю і сприяло загальному культурному розвитку і вихованню робітника, що потім переносилося в родину й колектив заводу.

Характерною рисою ансамблів К. Василенка була демократичність поглядів і колективне розв'язання всіх питань і проблем. Педагог зазначав: «Треба добре зрозуміти, що наше мистецтво

колективне, в котрому все одне від одного залежить. Будь-яка помилка, недобре слово, плітка, що поширюються в колективі, отруюють всіх – і того, хто пустив цю отруту. У колективній справі при привселюдних виступах необхідно твердо, перш ніж сказати думку, добре все перевірити, треби вміти передбачати, як ця думка буде сприйнята колективом і у якій формі викласти її для того, щоб вона вірно дійшла до всіх... Сила колективу – у дружбі, дисципліні, цілеспрямованості» [1, с. 66–67]. Саме через розуміння виховної сутності колективу К. Василенко з перших днів свого керівництва прищеплював учасникам почуття дружби, колективізму, відповідальності перед товариством за свою роботу і вчинки. «Ось чому до ансамблю добирали тільки тих, хто горів бажанням глибше ознайомитись з народною хореографією, був зацікавлений у заняттях танцями. Ці традиції колективу стали законом творчого життя для молодого поповнення» [3, с. 24].

Необхідною умовою діяльності танцювального колективу К. Василенко вважав дисципліну і порядок. У його ансамблях поняття «дисципліна» і «творчість» були нерозривно пов'язані і взаємозумовлені, оскільки відсутність дисципліни ставала серйозною перешкодою для творчості, фактором, який порушував колективну цілісність. Педагог прагнув, щоб у кожного вихованця була внутрішня переконаність у необхідності дисципліни. Свідома дисципліна, на переконання К. Василенка, сприяє, перш за все, внутрішній організованості та цілеспрямованості, добровільному підкоренню свого особистого інтересу колективній діяльності.

Важливою умовою успішного засвоєння навчального матеріалу в самодіяльному колективі К. Василенко вважав раціональну побудову занять, розподіл часу, добір відповідних форм організації та ефективних методів і прийомів викладання, дотримання основних дидактичних принципів навчання. З огляду на це, він у своїй практичній діяльності активно використовував досягнення передових педагогічних систем педагогіки та хореографії. Він уміло застосовував у танцювальних колективах ідеї видатних педагогів К. Ушинського, А. Макаренка, В. Сухомлинського та хореографів А. Ваганової, В. Верховинця, Р. Захарова, П. Вірського, І. Мойсеєва і т. д. Ретельно вивчивши багаторічний досвід діяльності попередників та сучасників, К. Василенко переконався, що процес навчання народним танцям будується відповідно до загальнодидактичних принципів (культуровідповідності, природовідповідності, доступності, послідовності, систематичності, індивідуального підходу та ін.). Але специфічні особливості народного танцю як масової форми хореографії визначають певні корективи до методики.

Вивчення досвіду діяльності танцювальних ансамблів «Дніпро» і «Дарничанка» дозволило

встановити, що як необхідну умову досягнення високих результатів педагог розглядав регулярність занять і певну систему в організації освітнього процесу, оскільки систематичні навчальні заняття є основою життєдіяльності художнього колективу. Багаторічний досвід діяльності К. Василенка показав, що оптимальним режимом є три-чотириразові заняття на тиждень по чотири навчальні години: перша відводиться на тренування, друга й третя – на постановочну роботу, четверта – на лекції й бесіди, перегляд та обговорення виступів професіональних ансамблів і власних постановок. Згодом з'явилася нова форма роботи – двозмінні заняття – уранці й увечері, що дало змогу проводити репетиції з тими, хто працює в різні зміни. «У зв'язку із появою ранкового заняття вечірне скорочувалося на дві години. Крім того, учасники практикували колективні відвідування театрів, кіно, лекцій. За кожний з цих видів навчання визначено відповідального» [3, с. 24]. Так, організацією та проведенням тренажу та репетиційної роботи в ансамблі «Дніпро» почергово займалися К. Василенко та його асистент О. Матвеев, за культурно-масову роботу відповідав М. Кобець, за дисципліну – А. Шуненко, за бібліотеку – Л. Удовичя. Розподіл обов'язків сприяв розвитку органів самоврядування і формуванню колективу.

Цікавим та ефективним прийомом, який сприяв реалізації принципу індивідуального підходу, стало проведення паралельних занять у двох залах. Так, якщо педагог працював із чоловічою половиною колективу, дівчата в цей час під керівництвом одного з провідних виконавців відшліфовували свої рухи в іншому залі. Такий підхід, на нашу думку, дозволяв більш якісно й ефективно побудувати навчальний процес з урахуванням індивідуальних особливостей виконавців.

Уважаючи системність запорукою професіоналізму колективу, К. Василенко ретельно підходив до реалізації цього принципу. Так, розробляючи план і програму роботи ансамблю «Дніпро», на перших заняттях педагог знайомив своїх учнів з правильною постановкою корпусу, позиціями ніг та рук, найпростішими тренувальними вправами. Надалі переходили до занять біля станка, під час яких поступово вивчались нові рухи (по 1-2 за заняття). Лише освоївши вправи біля станка, учасники колективу починали виконувати більш складні елементи на середині залу та танцювальні етюди. Послідовність і поступовість процесу навчання забезпечили міцність засвоєння практичних умінь і навичок і сприяли формуванню системних знань. Варто зазначити, що навчання в колективі має відбуватися шляхом повторення й копіювання дій керівника. За таких умов з часом у результаті багаторазового повторення вправлення зможуть перерости в уміння. Проте найвищим ступенем розвитку уміння має стає розвиток танцювальних

навичок, які являють собою автоматизоване виконання певних рухів, вправ і комбінацій.

Дослідженням встановлено, що, з одного боку, К. Василенко засуджував тих керівників, які не розуміли призначення і не приділяли належної уваги тренувальному процесу. З іншого, він виступав проти намагання якнайшвидше познайомитись з усім об'ємом навчального матеріалу, не дотримуючись принципів систематичності, послідовності і доступності у його вивченні. Це призведе до погіршення техніки виконання, втрати внутрішнього змісту кожного руху і твору в цілому.

Висновки. Отже, проведене дослідження дає підстави стверджувати, що К. Василенка збагатив хореографічну педагогіку новаторськими ідеями щодо методики роботи з танцювальним колективом, що базувалися на дотриманні загальнодидактичних принципів навчання, використанні досягнень передових педагогічних систем педагогіки та хореографії, надбань національної хореографічної спадщини. Танцювальний колектив як складне педагогічне формування здатний виконувати своє соціально-педагогічне призначення, з одного боку,

за умови опанування його учасниками художньо-виконавських умінь і навичок, а з іншого – за умови забезпечення всебічного виховання учасників. Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Подальшого розгляду потребує культурно-освітня діяльність К. Василенка в хореографічних молодіжних об'єднаннях.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Василенко К. Ю. Дзержинці танцюють: Нарис про заслужений самодіяльний ансамбль народного танцю УРСР «Дніпро» Палацу культури металургів заводу ім. Ф. Дзержинського, міста Дніпродзержинська, Дніпропетровської області. Київ : Держ. вид-во образотв. мистец. і муз. літ-ри УРСР, 1961. 163 с.
2. Жиров О. А. Навчально-виховна діяльність як провідний напрям змісту творчого педагогічного процесу в самодіяльних хореографічних колективах: творче осмислення досвіду К. Василенка. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. № 5–6 (99–100), 2020. С. 258–268.
3. Коломієць В. Повчальний приклад. *Соціалістична культура*. 1958. № 7. С. 24–25.